

ตัวแบบการวิเคราะห์: เครื่องมืออธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง

Analytical models: Tools used to study political phenomena

สิทธิพันธ์ พุทธหนู¹

Sittipan Buddhahun

sittipan28@gmail.com

Received: 21/11/66 Revised: 10/12/66 Accepted: 10/12/66

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความทางวิชาการที่เป็นผลจากการรวบรวม เรียบเรียง และวิเคราะห์แนวคิดที่สำคัญคือ ความเป็นศาสตร์ของรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นความพยายามของนักรัฐศาสตร์ในยุคพฤติกรรมศาสตร์ที่ต้องการสร้างทฤษฎีทางการเมืองที่เทียบเคียงได้กับศาสตร์บริสุทธิ์ เช่น เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ ฯลฯ ด้วยหวังที่จะสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และทำนายเหตุการณ์ทางการเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยมีความถูกต้องแม่นยำในระดับหนึ่งได้ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของบทความคือต้องการทำความเข้าใจปรัชญาและข้อสมมติฐานเบื้องต้นที่อยู่เบื้องหลังตัวแบบการวิเคราะห์ที่ทรงอิทธิพลของนักรัฐศาสตร์ที่ได้นำมาใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมือง อันประกอบด้วยตัวแบบระบบ ตัวแบบหน้าที่และตัวแบบการสื่อสาร

คำสำคัญ: ศาสตร์, รัฐศาสตร์, พฤติกรรมศาสตร์

¹รองศาสตราจารย์ นักวิชาการอิสระ

Abstract

This is an academic article which derived from theories and important concepts concerning the science of political science. There are so many political scientists in the era of behavioral science who want to create a political theory that its accuracy is comparable to those of pure sciences such as chemistry, biology, etc., with the hope that it can be used as a tool for analyzing and predicting political phenomena that occur with a certain level of accuracy as possible. The main aim of the article is to understand the philosophy and basic assumptions behind the influential analytical models that political scientists have frequently used to study political phenomena, i.e. system model, functional model and cybernetics.

Keywords: Science; Political Science; Behavioral Science

บทนำ

โดยทั่วไป เราอาจจำแนกวิธีการศึกษาหรือการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองและทางสังคมได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ โดยการจำแนกตามความเชื่อของนักวิชาการ กล่าวคือประเภทแรกเป็นกลุ่มนักวิชาการที่เชื่อและยึดมั่นว่าวิธีการแห่ง "ศาสตร์" จะเป็นกุญแจสำคัญในการก่อให้เกิดองค์ความรู้ (Body of knowledge) และทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคมการเมืองได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ประเภทที่สอง เป็นกลุ่มนักวิชาการที่เชื่อในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับพวกแรก โดยถือว่าปรากฏการณ์ใดๆ ของสังคมการเมืองจะมีความเป็นพิเศษเฉพาะตัว (Particular) จึงไม่อาจใช้วิธีการแห่งศาสตร์ ซึ่งยึดมั่นอยู่กับความเป็นสากล (Universal) ของสิ่งต่างๆ มาอธิบายได้ แม้ว่าข้อถกเถียงเหล่านี้ยังไม่มีข้อสรุป แต่สิ่งหนึ่งที่เราปฏิเสธไม่ได้ก็คือ นักรัฐศาสตร์ได้ให้ความสนใจต่อปรัชญาเรื่องความเป็น "ศาสตร์" (Philosophy of Science) ของรัฐศาสตร์เป็นอย่างมาก (สิทธิพันธ์ พุทธหุน, 2555, หน้า 15-34) วิธีการศึกษาการเมืองจึงได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังคริสต์ศตวรรษ 1950 นักรัฐศาสตร์หันมาศึกษาการเมืองด้วยวิธีการเชิง "ศาสตร์" กันมากขึ้น โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การศึกษาหาความจริงของศาสตร์ต่างๆ เริ่มหันมาใช้วิธีการเชิงพฤติกรรมมากขึ้น การศึกษาการเมืองแบบเก่าโดยอาศัยแนวปรัชญาและกฎหมายเริ่มไม่ได้รับความนิยม นักวิชาการในยุคนี้มองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพศาสตร์ กล่าวคือมองว่า ทุกศาสตร์ต่างเป็น

เรื่องของความพยายามที่จะศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น นิติศาสตร์ จะศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวกับการกำกับควบคุมพฤติกรรมของคนทีอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อน เสียหายกับสังคมส่วนรวม เศรษฐศาสตร์จะศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการจำหน่ายจ่ายแจก การกำกับควบคุม ส่งเสริมกระบวนการทางเศรษฐกิจของสังคม รัฐศาสตร์ จะศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรมทางการเมืองของคนในรัฐ เป็นต้น และเราจะสามารถเข้าใจความจริงที่เกิดขึ้นในโลกนี้ได้ เราต้องศึกษาจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ดังนั้น นักวิชาการทางรัฐศาสตร์เชิงพฤติกรรมซึ่งต่างก็มีเป้าหมายที่สำคัญคือต้องการสร้างทฤษฎีทางการเมืองที่สามารถจะทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยมีความถูกต้องแม่นยำสูง จึงหันมาใช้พฤติกรรมศาสตร์เป็นเครื่องมือ ศึกษาจากพฤติกรรมที่เป็นจริงในทางการเมือง นำเอาเครื่องมือทางคณิตศาสตร์ สถิติ มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่อที่จะสร้างข้อสรุปทั่วไป มีความพยายามที่จะสร้างตัวแบบการวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองและเป็นกรอบในการทำความเข้าใจกับพฤติกรรมทางการเมืองเหล่านั้น

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องเนื่องสัมพันธ์กับความเป็น "ศาสตร์" ของสังคมศาสตร์ให้แพร่ระบาดมาสู่วงการรัฐศาสตร์ของไทยด้วย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่นักวิชาการไทยมักจะมุ่งศึกษาแต่เฉพาะการนำทฤษฎีหรือตัวแบบการวิเคราะห์มาประยุกต์ใช้กับกรณีข้อเท็จจริงของสังคมเรา หรือไม่ก็ศึกษาแต่เนื้อหาสาระของตัวแบบหรือทฤษฎีเท่านั้น ยังไม่ค่อยจะมีนักวิชาการที่ให้ความสนใจกับปรัชญาและข้อสมมติฐานเบื้องต้นที่อยู่เบื้องหลังตัวแบบหรือทฤษฎีกันมากนัก

บทความนี้จึงมีจุดประสงค์สำคัญคือต้องการที่จะนำเอาตัวแบบการวิเคราะห์หรือทฤษฎี ซึ่งทรงอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองของประเทศด้อยพัฒนา มาพิจารณาด้วยการเน้นหนักที่ปรัชญาและข้อสมมติฐานเบื้องต้นที่เป็นรากเหง้าของตัวแบบการวิเคราะห์นั้นๆ เป็นสำคัญ โดยตัวแบบการวิเคราะห์ที่เลือกนำมาศึกษาคือ ตัวแบบระบบ (System Model) ตัวแบบหน้าที่ (Functional Model) และตัวแบบการสื่อสาร (Cybernetics)

รากเหง้าของทฤษฎี

ตัวแบบที่นักวิชาการทางรัฐศาสตร์นิยมนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์กันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ System model, Functional model และ Cybernetics ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ในสังคมศาสตร์ เชื่อว่าบทความนี้อาจไม่มีอะไรพิสดารในสายตาของนักวิชาการตะวันตก แต่อาจมีบางสิ่งบางอย่างที่จะช่วยให้เราได้เข้าใจวิธีการและความคิดของตะวันตกที่มองโลกด้อยพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

ตัวแบบทั้งสามข้างต้นเป็นตัวแบบในสายที่เชื่อในคุณประโยชน์ของ "ศาสตร์" ในสังคมศาสตร์ ดังนั้นจึงใช้วิธีการการศึกษาที่เน้นในเรื่องของความเป็น "ศาสตร์" เหมือนกัน จะต่างกันก็ตรงที่ข้อสมมติฐานเบื้องต้นบางประเด็น เกี่ยวกับเส้นใยแห่งชีวิตทางการเมืองของระบบการเมืองเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ตัวแบบทั้งสามมีความแตกต่างกันในเรื่องของการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์

ทางการเมืองแตกต่างกันไปด้วย ทั้งๆ ที่เกิดจากรากเหง้าเดียวกัน รากเหง้าของตัวแบบทั้งสามนั้นมีอยู่ 2 ประการ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาของวิทยาการ 2 สาขา ได้แก่ ตัวแบบทางเครื่องจักรกล (Technical model) ในสาขาฟิสิกส์ และตัวแบบอินทรีย์ (Organic Model) ที่เป็นแกนหลักของวิชาชีววิทยา ดังนั้น การสำรวจแนวความคิดของทั้งสองตัวแบบจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ฟิสิกส์เป็นวิชาที่ศึกษาถึง "กฎ" ซึ่งเป็นตัวควบคุมปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ของวัตถุสิ่งของที่อยู่ในจักรวาล ซึ่งเมื่อได้ "กฎ" มาแล้วก็สามารถใช้อธิบายและคาดการณ์ปรากฏการณ์ต่างๆ ของจักรวาลได้ "กฎ" ทางฟิสิกส์สร้างขึ้นโดยการสังเกต ทดลองที่กระทำต่อ "วัตถุ" วัตถุต่างๆ จะมีแรงผลักแรงดันที่จะก่อให้เกิดดุลยภาพตลอดเวลา หากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมารบกวนดุลภาพนั้น จะส่งผลทำให้สถานภาพของวัตถุนั้นเปลี่ยนแปลงไป เช่น น้ำเมื่อถูกความร้อนมากๆ จะระเหยกลายเป็นไอน้ำ ก้อนหินเมื่อถูกแรงผลักจะเคลื่อนที่ไปจากเดิม ระบบสุริยะจักรวาลจะมีดาวนพเคราะห์โคจรรอบๆ ดวงอาทิตย์ในอัตราคงที่ หากแรงอื่นมารบกวนที่ จะต้องทำให้ดาวนพเคราะห์ดวงใดดวงหนึ่งเสียดุลไป จะส่งผลกระทบไปยังวิถีโคจรของดวงอื่นๆ ด้วย เป็นต้น นักสังคมวิทยาได้เริ่มให้ความสนใจต่อแนววิเคราะห์ของฟิสิกส์นี้ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 และเริ่มมีวิเคราะห์สังคมในแนวทางฟิสิกส์ด้วย โดยมองว่าสังคมที่มีพฤติกรรมในทำนองเดียวกับระบบสุริยะจักรวาล รายละเอียดเกี่ยวกับอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่มีแนวความคิดในสังคมศาสตร์กล่าวถึงไว้มาก แต่หนังสือที่รวบรวมให้สมบูรณ์มากที่สุดเล่มหนึ่งคือ งานเขียนของ Sorokin (1928)

มนุษย์จะอยู่ร่วมกันได้เป็นหมู่เป็นเหล่าก็ด้วยวิถีทางแห่งแรงดึงดูดโดยมนุษย์เป็นองค์สมาชิกมีต่อกัน ความสัมพันธ์ของมนุษย์จึงมีอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน แรงดึงดูดนี้จะเป็นตัวกำหนดสถานภาพทางสังคมของมนุษย์ (ซึ่งเปรียบเสมือนเป็น Space ของฟิสิกส์) ในสภาวะปกติสังคมจะอยู่ในสภาวะที่มีดุลยภาพ ต่อเมื่อมีแรงขึ้นมากกระทำต่อสมาชิกของสังคมที่จะทำให้ดุลยภาพนั้นเสียไป การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็จะเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าในระยะต่อมาแนวทางการวิเคราะห์สังคมในแนวนั้นจะเสื่อมความนิยมลงไป แต่สิ่งหนึ่ง มิได้เสื่อมความนิยมลงไปด้วย คือ แนวความคิดในเรื่องดุลยภาพ (Equilibrium) แต่ก็มีมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง กล่าวคือ เดิมถือว่าจุดดุลยภาพหรือสภาวะสมดุลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นการ มีช่วงระยะเวลาของการดำรงอยู่ที่ยาวนาน แต่ต่อมา เชื่อว่าสภาวะดุลยภาพเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น ซึ่ง Homans (1970) เรียกว่าเป็น "ดุลยภาพเชิงปฏิบัติการ"

การใช้แนวความคิด เรื่อง "ดุลยภาพ" มาวิเคราะห์สังคมทำให้ผู้วิเคราะห์เห็นว่าในสังคมใดก็ตามจะมีชุดของปทัสถานทางสังคม ค่านิยม ความคาดหวัง หรือสิ่งที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่างๆ ของเหล่าสมาชิกกว่าควรหรือไม่ควร กระทำการใดๆ อยู่เพียงชุดเดียว ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้นจริงๆ สังคมก็จะอยู่ในสภาวะสมดุล สังคมจะไม่มีเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปในรูปใด เพราะเหล่าสมาชิกต่างยึดมั่นอยู่กับปทัสถาน หรือค่านิยมเดียวกัน ทว่า ความเป็นจริงมิใช่เป็นเช่นนั้น และนักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้มักจะมองข้ามไปว่า ไม่ว่าสังคมนั้นจะมีความสลับซับซ้อนหรือโบราณเพียงใด จะปรากฏชุดของปทัสถานหรือค่านิยมโต้แย้งอยู่ด้วย และจะเป็นตัวที่จะก่อให้เกิดการขัดแย้ง และทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป

จากเดิม ดังที่ได้ปรากฏในประวัติศาสตร์มนุษย์โลกมาทุกยุคทุกสมัย ซึ่งการนี้เห็นจะเป็นข้อผิดพลาดของนักวิชาการที่มองว่าสังคมมีวิธีการดำเนินงานเช่นเดียวกับระบบของเครื่องจักรกล ซึ่งความเป็นจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ สำหรับประเด็นนี้จะได้นำมากล่าวอีกครั้งในตอนต่อไป

สำหรับยุทธวิธีที่เปรียบเทียบระบบสังคมว่ามีลักษณะการทำงานและการดำรงอยู่เหมือนกักระบบของสิ่งมีชีวิตนั้น ก็มีไขของที่เกิดขึ้นใหม่แต่ประการใด แต่กล่าวได้ว่าเป็นอิทธิพลที่เป็นมรดกตกทอดมาจาก Charles Darwin โดยแท้จริง แม้กระนั้นก็ดี ผู้ที่ยอมรับในแนวความคิดในเรื่องทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) ก็ยังแยกออกเป็นสองสายใหญ่ๆ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการตีความทฤษฎีของ Darwin ที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ Herbert Spencer (1997) ซึ่งเป็นผู้นำในสายหนึ่งที่เรียกว่า Consensus Theory นั้น เห็นว่า การเปรียบเทียบสังคมกับระบบของสิ่งมีชีวิตนั้นควรเปรียบเทียบกับความเป็นสากลของสิ่งมีชีวิตมากกว่า โดยการใช้หลักการของความคล้ายคลึงกัน แต่การนี้ Spencer กลับมาเอาสังคมไปเปรียบเทียบกับระบบการทำงานของสิ่งมีชีวิตหน่วยใดหน่วยหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นมนุษย์ เพราะเห็นว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความสลับซับซ้อนมากที่สุด มิได้ใช้หลักการเปรียบเทียบโดยใช้ตระกูลของสิ่งมีชีวิต (Species) ซึ่งเป็นหลักการของ Darwin จึงทำให้เห็นว่าระบบสังคมนั้นมีวิธีการทำงานในทำนองเดียวกับการทำงานของอวัยวะต่างๆ ของมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อวัยวะทุกชิ้นส่วนจะต้องทำงานประสานกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของระบบใหญ่ นั่นก็คือสมาชิกของสังคมไม่ว่าจะเป็นปัจเจกชน หรือกลุ่มต่างๆ จะต้องตกลงยึดมั่นในเป้าหมายของสังคมอันเดียวกัน และเป้าหมายนี้จะมีมากไปกว่าหนึ่งไม่ได้ เพราะ

ไม่เช่นนั้นจะก่อให้เกิดความขัดแย้ง ไม่ประสานกัน อันเป็นผลเสียต่อสังคมโดยรวม แม้ว่าแต่ละส่วนของสังคมจะมีหน้าที่การทำงานที่แตกต่างกัน แต่ทุก ๆ ส่วนจะต้องทำงานอยู่ในแนวทางเพื่อสนองตอบ หรือเพื่อคงไว้ซึ่งเป้าหมายของสังคมเท่านั้น แนวความคิดสาย Consensus นี้ เป็นแม่บทที่สำคัญของทฤษฎี Functionalism ซึ่งยังคงการวิเคราะห์สังคมในแนวทางนี้อย่างไม่เปลี่ยนแปลง

ส่วนอีกสายหนึ่งที่เป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจาก Darwin นั้น ได้แก่ Conflict Theory ที่เห็นว่าสังคมมนุษย์นั้นมีความคล้ายคลึงกับการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์หรือตระกูลของสิ่งมีชีวิตมากกว่าสิ่งที่มีชีวิตที่เป็นหน่วยเอกเทศ แนวความคิดของ Conflict Theory นั้น เห็นว่า การต่อสู้ทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ความขัดแย้งนี้จะก่อให้เกิดผู้ที่แข็งแรงที่สุดขึ้นมา และ(หรือขั้นนี้)จะเป็นผู้มีอำนาจในสังคม ซึ่งเป็นแนวความคิดตามแนวที่แท้จริงของ Darwin ที่เห็นว่าสัตว์ตระกูลที่เข้มแข็งที่สุดเท่านั้นที่ยังมีชีวิตรอดอยู่ในโลกได้ ส่วนสัตว์ตระกูลใดที่ไม่เข้มแข็งและไม่มีการปรับโครงสร้างของตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมจะสูญพันธุ์ไป ผู้วิเคราะห์สังคมในแนวทางนี้ได้แก่ Karl Marx

ต่อมา แนวความคิดเรื่อง “ความเป็นศาสตร์” ในสังคมศาสตร์ได้รับการขานรับจากนักสังคมศาสตร์มากขึ้น ความคิดในเรื่องของความเป็นหนึ่งเดียวกันของศาสตร์มีส่วนอย่างมากที่ทำให้แนวคิดนี้ที่เป็นมรดกทางความคิดที่สืบทอดมาจากฟิสิกส์และชีววิทยาเข้ามาผสมผสานกัน ดังนั้น เราจะเห็นว่าการวิเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมหรือทางการเมือง จะมีการผสมผสานกันระหว่าง

ตัวแบบทางเครื่องกลและตัวแบบทางชีววิทยาเสมอ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในทฤษฎีที่จะกล่าวต่อไปนี้

กรอบแนวทางการวิเคราะห์

กล่าวได้ว่าตัวแบบทั้งสามตัวแบบ (Systems model, Functional model และ Cybernetics) ว่าจะเป็นส่วนที่ใช้อยู่ในสาขามานุษยวิทยา สังคมวิทยา หรือทางรัฐศาสตร์ ต่างก็ยึดมั่นในแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับระบบของสังคมอันเดียวกัน ซึ่งเป็นข้อสมมติฐานที่ได้มาจากลักษณะของระบบของสิ่งมีชีวิต ซึ่งอาจจะสรุปสาระสำคัญๆ โดย Ludwig von Bertalanffy (1960) ได้ดังนี้

1. ระบบของสิ่งมีชีวิตทุกระบบเป็นระบบเปิด (open system) กล่าวคือระบบของสิ่งมีชีวิตนี้ จะเป็นระบบที่มุ่งธำรงรักษาสถานภาพเดิม (maintain status quo) ของระบบไว้ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนถ่ายเทที่มีอย่างต่อเนื่องระหว่างสสารและพลังงานกับสิ่งแวดล้อมของระบบ ซึ่งถ่ายเทมาจากสิ่งแวดล้อมจะเข้าไป แล้วจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำงานภายในของระบบไป ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมจะกระทบอย่างมากต่อระบบ ในทำนองเดียวกัน สิ่งที่ระบบแลกเปลี่ยนถ่ายเทไปยังสิ่งแวดล้อมก็จะมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมากเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ระบบจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สสารบางส่วนจะแตกสลายไปในกระบวนการถ่ายเทนี้ แต่ก็จะมีการสร้างสสารขึ้นใหม่มาทดแทนส่วนที่สูญสลายไปอยู่เวลาเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ แก่นแท้ของสิ่งมีชีวิตมิใช่อยู่อการที่มันดำรงอยู่ แต่อยู่ที่สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นภายในระบบ

2. ระบบงานต่างๆ ระบบ เป็นระบบที่มีกลไกในการควบคุมตนเอง (self-regulating system) ระบบจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันเป็นผลจากการแลกเปลี่ยนถ่ายเทระหว่างระบบกับสิ่งแวดล้อม แต่ระบบสามารถที่จะรักษาเสถียรภาพของไว้ให้ได้ โดยผ่านทางกลไกในการควบคุมตนเอง กระบวนการนี้ มีความสลับซับซ้อนมากและมีอยู่ในหลายรูปแบบ แต่ไม่ว่ามันจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม มันจะกระทำหน้าที่ในทิศทางที่ตรงกับอันตรายที่พึงต่อระบบ ประการเดียวเท่านั้น อย่างไรก็ดี หากสิ่งที่เข้ามากระทบความมั่นคงของระบบมีพลังเข้มแข็งเกินกว่าที่กระบวนการควบคุมตนเองจะต่อต้านได้แล้ว ระบบก็จะถูกทำลายลงไปอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ดังนั้น แม้ว่าระบบจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด แต่ระบบจะมีสิ่งหนึ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งมีชีวิตฤ หรือสสารที่เป็นองค์ประกอบของระบบ แต่ทว่าเป็นรูปแบบ (form) และกระบวนการ (Process) ของมัน ที่จะคงอยู่ตลอดไปตราบเท่าที่ระบบยังคงอยู่

3. ระบบของสิ่งมีชีวิตจะมีการสร้างกระบวนการชุดหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่อย่างอิสระ เนื่องจากระบบของสิ่งมีชีวิตไม่อาจแยกองค์ประกอบออกเป็นส่วนๆ โดยอิสระจากกันได้ หรือไม่อาจที่จะถอดออกมาแล้วประกอบกับเข้าไปใหม่ เหมือนกับระบบของเครื่องจักรกล ดังนั้น พฤติกรรมของระบบย่อยแต่ละส่วนจะมีพฤติกรรมที่ต่างไปจากพฤติกรรมของระบบโดยส่วนรวม (as a whole) กล่าวคือ หากทำการศึกษาแต่เฉพาะพฤติกรรมของระบบย่อย ระบบใดระบบหนึ่งเป็นอิสระจากระบบโดยส่วนรวม เราก็ไม่อาจที่จะรู้ถึงคุณสมบัติหรือพฤติกรรมของระบบใน

ส่วนทั้งหมดได้ นอกจากนั้น พฤติกรรมของระบบย่อยไม่เพียงแต่ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายในของระบบย่อยเองเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของความเป็นระบบโดยส่วนรวมอีกด้วย ระบบย่อยแต่ละระบบไม่ว่าตัวของมันเองจะมีความสลับซับซ้อนมากน้อยเพียงใดก็ตาม จะทำงานในลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงหรือความอยู่รอดของระบบโดยส่วนรวม จากการที่ระบบย่อยของระบบใหญ่จำต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่กระทำหน้าที่ที่เป็นอิสระต่อกันเอง ทำให้ระบบใหญ่สามารถต่อต้านสิ่งที่เข้ามารบกวน และปรับตัวเองให้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลาได้

ดังนั้น ความสำคัญขององค์ประกอบหรือกระบวนการของระบบของสิ่งมีชีวิตจึงอยู่ที่หน้าที่ (Functions) ที่มีนกระทำเพื่อระบบโดยส่วนรวม

4. ในระบบของสิ่งมีชีวิต สามารถแยกโครงสร้างออกจากหน้าที่ได้ โดยดูจากอัตราของการแลกเปลี่ยนถ่ายเทที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โครงสร้างมิใช่เป็นผลรวม (The Sum) ในทางปริมาณของระบบย่อยต่างๆ ของระบบใหญ่ แต่หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนที่มีความถาวร ส่วนหน้าที่นั้น แม้จะเป็นกระบวนการของการแลกเปลี่ยนเช่นเดียวกันกับโครงสร้าง แต่มันไม่มีความถาวรเช่นเดียวกันกับโครงสร้าง ในขณะที่ทั้งโครงสร้างและหน้าที่จะมีความเป็นพลวัตอยู่ในตัวของมันเอง แต่หน้าที่จะมีความเป็นพลวัตมากไปกว่าโครงสร้างอีก

5. ระบบของสิ่งมีชีวิต จะมีการจัดองค์กรแบบลำดับชั้น (Hierarchy) การจัดลำดับองค์กร จะถือว่า ระบบที่มีลำดับสูงกว่าระบบอื่นจะมีความสลับซับซ้อนมากกว่าระบบที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่า นอกจากนี้ การจัดลำดับยังอาจจัดแบ่งตาม

ความชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialization) หรือ การจำแนกตามหน้าที่ (Division of Labor) ได้อีกด้วย หากระบบมีการพัฒนามากขึ้น ระบบมิใช่เพียงแต่จะมีขนาดใหญ่ขึ้นเท่านั้น แต่โครงสร้างและหน้าที่ของระบบจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นไปด้วย โครงสร้างที่มีการจำแนกตามหน้าที่และความชำนาญเฉพาะอย่าง นี้จะกลายเป็นเป้าของการควบคุมแบบรวมศูนย์ (Centralization) ทั้งนี้เพราะยิ่งระบบพัฒนาการมากขึ้นเพียงใด การจัดองค์กรตามหน้าที่และความชำนาญพิเศษก็จะมีมากยิ่งขึ้นเท่านั้น จึงทำให้เกิดโครงสร้างอีกโครงสร้างหนึ่งขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลเป็นศูนย์กลางบัญชางานของระบบ เพื่อคอยควบคุมบังคับให้ระบบย่อยต่างๆ ทำงานผสมผสานกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของระบบใหญ่

จากคุณสมบัติพิเศษของระบบของสิ่งมีชีวิตทั้ง 5 ประการ ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของ Systems model, Functional model และ Cybernetics ทำให้นักวิเคราะห์สังคมการเมืองกลุ่มนี้วิเคราะห์ในลักษณะที่ว่าระบบสังคมหรือระบบการเมืองนั้นสามารถแยกออกจากระบบอื่นๆ ที่อยู่ภายในสังคมเดียวกันได้ (เช่น ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น) เส้นพรมแดนที่แบ่งกันระหว่างระบบนั้นเกิดจากการที่ระบบมีการแลกเปลี่ยนถ่ายเทกับสิ่งแวดล้อม การถ่ายเทส่วนใหญ่จะวิเคราะห์ในรูปของ Input-Output และเนื่องจากเห็นว่าระบบสังคมหรือการเมืองมีการทำงานที่เหมือนหรือคล้ายกับระบบของสิ่งมีชีวิต⁵ ดังนั้น ในการอธิบายหรือวิเคราะห์การเมือง นักทฤษฎีกลุ่มนี้จึงเห็นว่า ระบบย่อยของระบบใหญ่นั้นต้องขึ้นต่อกัน หากมีระบบย่อยระบบใดระบบหนึ่งไม่ทำหน้าที่ของมันหรือทำหน้าที่ได้ไม่ดีเท่าที่ควรก็จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบย่อยอื่นๆ รวมทั้งระบบใหญ่โดยส่วนรวมด้วย แต่ระบบก็ยังมีการพิเศษในการที่จะควบคุมตัวเองไม่ว่าจะเป็นไป

ในทางการปรับตัวเองให้เข้ากับเงื่อนไขต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป หรือจะเป็นไปในทิศทางที่ทำให้ระบบต้องละทิ้งเป้าหมายเดิม หันไปกันไปสร้างเป้าหมายใหม่ขึ้นมา เพื่อคงไว้ซึ่งความมีเสถียรภาพของระบบก็ได้ กระบวนการเช่นนี้จะทำให้ระบบสามารถดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพในระยะอันยาวนาน และท้ายที่สุดหากระบบมีการพัฒนามากขึ้น การจัดการของระบบจะเพิ่มความเป็นลำดับขั้นมากขึ้นทุกขณะพร้อมๆ กัน ซึ่งจะเพิ่มความสลับซับซ้อนขององค์กรไปด้วย

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการวิเคราะห์

ลักษณะการวิเคราะห์การเมืองที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นลักษณะที่ทั้งสามตัวแบบดังกล่าวข้างต้นใช้ร่วมกันซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมากจากการรับอิทธิพลทางแนวความคิดมาจากตัวแบบอินทรีย์เดียวกันนั่นเอง ณ ที่นี้จะขอกกล่าวแต่เฉพาะลักษณะที่สำคัญๆ เท่านั้น แต่ไม่ใช่ว่าตัวแบบทั้งสามจะมีการวิเคราะห์ในรายละเอียดที่เหมือนกันโดยสิ้นเชิงก็หาไม่⁶ ข้อแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพราะนักทฤษฎีรุ่นหลังๆ ได้พยายามแก้ไขข้อบกพร่องและขยายแนวความคิดเดิม เพื่อให้ทฤษฎีใหม่มีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์การเมืองมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งจะได้กล่าวถึงเป็นสังเขปในที่นี้ด้วย

ข้อที่นำสังเกตเกี่ยวกับลักษณะการวิเคราะห์ของทฤษฎีที่มาจากตัวแบบอินทรีย์ ประการแรกคือ จะเป็นการวิเคราะห์การเมืองในแง่ของความเป็นทั้งหมด (Holistic) กล่าวคือ นักทฤษฎีสายนี้เชื่อว่าการศึกษารากฐานการทางการเมืองเฉพาะส่วน (อาทิ ศึกษาเฉพาะพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ รัฐสภา และสถาบันรัฐธรรมนูญ เป็นต้น) นั้น อาจที่จะสะท้อนให้เห็นสัจจะธรรม (Truth) ของ

ปรากฏการณ์ทางการเมืองขึ้นมาได้ แม้ว่าการศึกษานั้นจะมีขอบเขตการศึกษาครอบคลุมประเทศต่างๆ หรือแต่ละทวีปของโลกก็ตาม อย่างดีที่สุดก็ช่วยให้เรามีความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันเฉพาะอย่างดีขึ้นเท่านั้น แต่คำตอบที่จะให้ต่อความเป็นการเมืองทั้งมวลแล้วยังไม่เกิดประโยชน์เท่าใดนัก การนี้สะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นแนวความคิดของตัวแบบอินทรีย์ที่เชื่อว่าระบบย่อยต่างๆ ของระบบใหญ่นั้นมีความสัมพันธ์ชนิดที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน พฤติกรรมของระบบย่อยจะแตกต่างกันไปจากพฤติกรรมของระบบใหญ่ ดังนั้น หากต้องการเข้าใจพฤติกรรมของระบบใหญ่ก็ต้องศึกษาระบบทั้งระบบ มิใช่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เอง ผู้นิยมแนวคิดแบบนี้ จึงจำเป็นต้องพยายามนิยามให้แน่ชัดว่าระบบที่ตนจะทำการศึกษานั้นคืออะไร มีลักษณะแตกต่างไปจากระบบอื่นๆ อย่างไรบ้าง และบริบทของระบบที่จะศึกษานั้นอยู่ที่ไหน และนี่เป็นลักษณะพิเศษของการวิเคราะห์ในแนวทางทฤษฎีนี้ ดังนั้น หากเราสังเกตดีๆ แล้ว จะเห็นว่านักทฤษฎีกลุ่มนี้มีการใช้เนื้อที่ครึ่งหนึ่งหรือกว่าครึ่งของหนังสือพูดถึงคำนิยามลักษณะพิเศษของระบบที่จะศึกษาและระบุข้อสังเกตถึงเส้นพรมแดนของระบบเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าระบบการเมืองเป็นระบบการทำงานคล้ายหรือเหมือนกับระบบของสิ่งมีชีวิต การที่ระบบการเมืองจะเกิดกระบวนการทางการเมืองต่างๆ ต่อไปได้ จะต้องได้รับการกระตุ้น หรือมีสิ่งเร้าจากระบบอื่นๆ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมเสียก่อน เมื่อระบบการเมืองได้รับการกระตุ้นจนกระทั่งเกิดพฤติกรรมทางการเมืองออกมาแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าระบบการเมืองได้สนองตอบต่อสิ่งเร้าแล้ว และเกิดเป็นวงจรของระบบการเมืองขึ้นมา ซึ่งบางท่านอาจวิเคราะห์ในรูปของ Input -

Output โดยแจ้งชัด หรือบางท่านอาจจะไม่กล่าว แต่แฝงความหมายในทำนองนี้ อยู่ด้วยก็ได้

ข้อสังเกตประการที่สาม เมื่อระบบได้ตอบสนองต่อแรงกระตุ้นนั้นแล้ว ระบบจะถ่ายเทการตอบสนองนั้นไปยังสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้คาดได้ว่าสิ่งแวดล้อมจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ดังนั้นระบบจึงต้องมีกระบวนการพิเศษขึ้นมาอีก กระบวนการหนึ่ง เพื่อที่จะทำให้ระบบได้รับรู้ว่า การตอบสนองต่อสิ่งเรานั้นมีผลออกมาในรูปใด กระบวนการนี้เรียกว่า ระบบการป้อนกลับ (Feedback System) ระบบการป้อนกลับนี้จะเป็นตัวที่ทำให้ระบบการเมืองได้เรียนรู้ถึงผลที่เกิดจากการที่ระบบสนองตอบต่อสิ่งเร้า แล้วสามารถทำการแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของระบบเอง เพื่อที่ว่าระบบจะสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือคงไว้ซึ่งเสถียรภาพของระบบเอง นั่นก็คือ ระบบการป้อนกลับจะเป็นกระบวนการที่ทำให้ระบบสามารถทำการควบคุมพฤติกรรมของระบบเองได้ ซึ่งเป็นกลไกที่แตกต่างไปจากความสามารถในการควบคุมตัวเอง (Self-regulation) เป็นลักษณะพิเศษประการหนึ่งของระบบของสิ่งมีชีวิตที่มีกลไกพิเศษที่จะทำให้ระบบนั้นอยู่ในสถานะที่เสถียรภาพอยู่เสมอได้ นอกจากนี้ ระบบการป้อนกลับยังมีคุณประโยชน์อีกประการหนึ่งต่อการวิเคราะห์การเมือง คือทำให้การวิเคราะห์มีความเป็นพลวัต(Dynamic) ซึ่งนักวิชาการในกลุ่มนี้เชื่อว่าเป็นการวิเคราะห์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ทั้งนี้เพราะในโลกความเป็นจริงแล้ว ระบบการเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นเครื่องมือในการวิเคราะห์ที่สมบูรณ์จึงต้องสามารถมีความเป็นพลวัตด้วย การที่จะ

ใช้ทฤษฎีที่มีความเป็นสถิต (Static) ไปวิเคราะห์ความเป็นพลวัตของเหตุการณ์นั้น เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์

ประการสุดท้าย นักวิเคราะห์ในแนวทางนี้ นิยมใช้วิธีการศึกษาแบบการจัดแบ่งประเภท (Typology) แม้ว่าวิธีการศึกษาในแนวจัดแบ่งประเภทนี้จะมีนักวิชาการที่ไม่ใช่ นักวิเคราะห์ที่อยู่ในแนวทางนี้ใช้อยู่บ้าง แต่อาจเรียกได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของการวิเคราะห์ของผู้ที่ยึดแนวทางสายอินทรีย์นี้ ทั้งนี้เพราะเป็นอิทธิพลทางแนวความคิดที่ตกทอดมาจากตัวแบบอินทรีย์โดยตรงที่เชื่อว่า เมื่อระบบของสิ่งที่มีชีวิตมีพัฒนาการก้าวหน้าขึ้น ระบบนั้นจะเพิ่มความสลับซับซ้อนขึ้นไปเป็นเงาตามตัว เพราะฉะนั้นในกลุ่มนักวิเคราะห์กลุ่มนี้ จึงจัดให้กลุ่มประเทศที่มีความสลับซับซ้อนขององค์กรสูง มีการแบ่งงานตามหน้าที่เฉพาะอย่างมากมาย เป็นระบบที่มีการพัฒนาสูงสุด ระบบในประเทศอื่นๆ ก็มีระดับของการพัฒนาลดหลั่นกันไปตามลำดับของความสลับซับซ้อนนั้น แนวการวิเคราะห์เช่นนี้ ใช้กันมากในการศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องความเป็นประชาธิปไตยของระบบการเมือง หรือการพัฒนาของระบบการเมือง

ณ จุดนี้ พอลจะทำให้เราได้เห็น ว่า นักทฤษฎีในกลุ่มนี้เชื่อว่าระบบการเมืองมีการทำงานเหมือนอย่างกับระบบของสิ่งมีชีวิตจริงๆ ปัญหาที่น่าจะหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งอยู่ที่ว่า การอุปมัยระบบการเมืองเข้ากับระบบของสิ่งมีชีวิตนั้นรับฟังได้มากน้อยเพียงใด สมเหตุสมผล (Valid) หรือไม่ มากกว่าประเด็นอื่นๆ ทั้งนี้ หากไม่ถกถึงประเด็นข้างต้นแล้วก็เท่ากับเรายอมรับว่าการอุปมาอุปมัยเช่นนั้นว่าสมเหตุสมผลแล้ว เพียงแต่ตัวทฤษฎีมีข้อบกพร่องในด้าน

อื่นๆ เท่านั้น แต่ก็ยากที่จะมีใครระบุให้แน่ชัดลงไปได้ว่าเราได้ยอมรับการอุปถัมภ์นั้นจริง การนำระบบสังคมหรือระบบการเมืองไปผูกพันกับวิถีชีวิตของระบบของสิ่งที่มีชีวิตมากเกินไปนั้นจะทำให้เราเดินไปในทางที่ผิดได้ ทั้งนี้เพราะว่าระบบการเมืองหรือสังคมจะมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามามีส่วนอย่างมากต่อการทำงานของระบบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไม่ปรากฏอยู่ในระบบของสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของเกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติการ (Actors) ของระบบที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสูงต่ออารมณ์ อุนิสัย สถานการณ์ และพลังทางสมอง (Intelligence) ยิ่งไปกว่านั้นก่อนที่ผู้ปฏิบัติการจะมีพฤติกรรมใดๆ ออกมา โดยปกติจะต้องผ่านขั้นตอนของการคาดคิดถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมาเสียก่อน โดยการพิจารณาถึงปฏิกิริยาของผู้ร่วมงานหรือของระบบโดยส่วนรวมเสียก่อน ว่าภายในเงื่อนไขนั้นๆ การสนองตอบจะกระทำในรูปลักษณะใด จึงจะมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่กลไกการทำงานของระบบของสิ่งมีชีวิตจะเป็นไปโดยอัตโนมัติเสียเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าจะมีการสนองตอบโดยวิธีการกลั่นกรองบ้าง แต่กระบวนการนี้มีขอบเขตที่จำกัดมาก เช่น เมื่อมีสิ่งแปลกปลอมเข้าไปสู่ระบบหมุนเวียนโลหิต โลหิตจะมีกระบวนการเข้าไปทำลายสิ่งแปลกปลอมที่จะก่ออันตรายต่อระบบนั้น โดยเม็ดโลหิตขาว แต่ก็เพียงกระบวนการทำงานไปโดยอัตโนมัติและขอบเขตจำกัด ถ้าสิ่งแปลกปลอมนั้นมีพลังสูง เม็ดโลหิตขาวไม่อาจจะขจัดอันตรายให้พ้นไปจากระบบได้ ระบบก็จะถูกทำลายให้เสื่อมลงไป หรือสลายไปได้ ดังนั้น การเปรียบเทียบสังคมหรือระบบการเมืองว่ามีวิธีการทำงานเช่นเดียวกับระบบของสิ่งที่มีชีวิตจึงไม่สมเหตุสมผล การเปรียบเทียบเช่นนี้จะมีประโยชน์อยู่บ้างก็ต่อเมื่อผู้ใช้มีความสำคัญการเปรียบเทียบนั้นจะช่วยให้เรามองเห็นกระบวนการต่างๆ ที่มีอยู่ภายในระบบของ

สังคมหรือของการเมือง ทั้งในส่วนระบบย่อยและระบบใหญ่เป็นรูปธรรมมากขึ้นเท่านั้น แต่กระบวนการทำงานที่แท้จริง ยังต้องนำเอาปัจจัยอื่นๆ มาพิจารณาประกอบพร้อมๆ กันไปด้วย จะละทิ้งไปเสียไม่ได้ วิธีการศึกษาของ Functional model ดำเนินตามรอยของตัวแบบอินทรีย์โดยเคร่งครัด แต่ System model นั้นไม่ได้ถือว่าระบบการเมืองเป็นระบบเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิต เห็นได้จากการที่ System model ได้ละทิ้งการวิเคราะห์แบบ Homeostasis ซึ่งเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของทฤษฎี Functional model ไป (Moor, 1978.)

การวิเคราะห์แบบ Homeostasis จะถือว่าระบบการเมืองนั้น มีกลไกการทำงานอัตโนมัติ (Self-regulating, Goal-directing ฯลฯ) ซึ่งจะทำหน้าที่ควบคุมให้ระบบอยู่ในสภาวะสมดุลอยู่ตลอดเวลา หากระบบไม่อาจต้านทานต่อแรงผลึกที่มารบกวน ทำให้ระบบต้องเคลื่อนที่ไปจากเดิมแล้ว (เสียดุลหรือเคลื่อนที่ไปจากจุดดุลยภาพ) กลไกอัตโนมัติจะทำหน้าที่ผลักดันให้ระบบกลับมาสู่จุดดุลยภาพเดิมอีกครั้งหนึ่ง วิธีการผลักดันอาจมีได้หลายรูปแบบ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างบางประการ ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายของระบบเอง ดังนั้น Functional model ซึ่งถูกโจมตีว่าเป็นทฤษฎีอนุรักษนิยม เป็นการวิเคราะห์เป็นแบบสถิต ซึ่งขัดแย้งกันอย่างมากกับความเป็นจริงของระบบการเมือง

ความแตกต่างประการที่สองอยู่ที่ว่าทฤษฎี System model ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร Input ที่มีต่อตัว Output ไว้อย่างละเอียดและเป็นระบบ นอกจากนั้นยังมีกระบวนการป้อนกลับมาช่วยเสริมความสัมพันธ์ที่ Output จะมีต่อ Input อีกด้วย ทำให้กรอบการวิเคราะห์ในแนวทางที่มีความเป็นทฤษฎี

มากกว่า Functional model ตามแนวทางการวิเคราะห์ของ Functionalism ถือเป็นเสมือนว่าความสัมพันธ์ระหว่าง Input กับ Output นั้นมีอยู่ แต่ไม่ได้แสดงออกมาให้เห็นเลยว่าความสัมพันธ์นั้นๆ มีอยู่ในรูปใด ทำไมเมื่อมี Input-functions เช่นนั้นแล้วจึงต้องมี Output-function ในรูปลักษณะที่ Almond กล่าวไว้ ประเด็นนี้มีความสำคัญมาก เพราะหากตัว Input และ Output ไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะใดลักษณะหนึ่งแล้ว ทำไมจะต้องวิเคราะห์ในรูป Input-Output ด้วยเหตุนี้เองจึงมีวิจารณ์กรอบการวิเคราะห์ของ Almond ว่าเป็นเพียงการขยายความหรือให้คำนิยาม 7 ประการคือ Input-Output functions ว่ามีอะไรบ้าง และจะสังเกตศึกษามันได้อย่างไรเท่านั้น เพียงแค่นี้ยังไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นทฤษฎีทางการเมือง เพราะไม่ได้อธิบายหรือให้ความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองแต่อย่างใด (Davis, 1959)

สำหรับทฤษฎี Cybernetics นั้น แม้จะยึดในข้อสมมติฐานว่า ระบบการเมืองเป็นระบบคล้ายระบบของสิ่งมีชีวิต แต่การวิเคราะห์กลับเน้นหนักไปในด้านตัวแบบของเครื่องจักรกล ดังนั้น ทฤษฎีนี้จะอธิบายถึงกลไกในการตัดสินใจทางการเมืองที่มีลักษณะพลวัตทฤษฎี Cybernetics กลับไปเน้นถึงกระบวนการที่อยู่ในระบบการเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจทางการเมืองแทน และมองดูเสมือนหนึ่งว่า กระบวนการนั้นเป็นกระบวนการที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแต่อย่างใด การตัดสินใจทางการเมืองของระบบขึ้นอยู่กับปริมาณของข่าวสาร และประสิทธิภาพของการสื่อสารมากกว่าเนื้อหาของข่าวสารเอง หลักการวิเคราะห์เช่นนี้ขัดกับข้อเท็จจริงยิ่ง เราจะเห็นได้ว่ากระบวนการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของระบบใดๆ ก็ตาม ไม่ได้อยู่ในรูปแบบที่เป็นทางการแต่

เพียงอย่างเดียว การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการก็มีอิทธิพลอยู่อย่างมากเช่นกัน โดยเฉพาะในสังคมด้อยพัฒนา การติดต่อเป็นการส่วนบุคคลจะมีอิทธิพลมากกว่า การติดต่อในรูปแบบอย่างเป็นทางการเสียด้วยซ้ำไป ในประเด็นของเนื้อหาสาระของข่าวสารยังเป็นที่น่าสนใจยิ่ง ไม่จำเป็นต้องยกตัวอย่างมาประกอบ เราก็สามารถมองเห็นกันได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าการวิเคราะห์ระบบการเมือง โดยอุปมาอุปมัยระบบการเมืองว่ามีวิธีการ และกระบวนการทำงานเช่นเดียวหรือคล้ายกับระบบของสิ่งมีชีวิตนั้นยังมีข้อบกพร่องอยู่เป็นอันมาก ซึ่งสิ่งหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาการเมืองและได้รับการพัฒนาให้ก้าวไกลไปกว่าเดิมอย่างมากก็คือการมองปัญหาในรูปขององค์รวมทั้งหมด (Totality) นั่นก็คือ ต้องศึกษาระบบทั้งระบบ ในปัจจุบัน การมองปัญหาในลักษณะนี้ได้พัฒนาไปจนถึงขั้นมองระบบในระดับโลก (World System) โดยมีระบบการเมืองของประเทศต่างๆ เป็นระบบย่อยของระบบโลก เป็นความก้าวหน้าที่ถูกกระตุ้นท้าทายโดยทฤษฎีในสายนี้ อย่างไม่อาจจะปฏิเสธได้ (Wallerstein, 1974)

การอธิบายปรากฏการณ์

กล่าวได้ว่า ทฤษฎีทุกทฤษฎีต่างมีเป้าหมายปลายทางเดียวกัน นั่นคือการอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาให้มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ไม่ว่าทฤษฎีนั้นๆ จะใช้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งใด และถ้าหากจะให้ทฤษฎีมีความเป็น "ศาสตร์" แล้ว ทฤษฎีเหล่านั้นก็จะต้องมีจุดมายอยู่ที่อำนาจการทำนายอนาคตของเหตุการณ์เข้ามาไว้ในตัวทฤษฎีอีกโสดหนึ่งด้วย

ฐานเบื้องต้นที่สำคัญของการก้าวไปสู่การมีอำนาจพยากรณ์ของทฤษฎี อยู่ที่ความ เป็นข้อสรุปทั่วไป (Generalization) ของทฤษฎี และความเป็นสากลของตัวทฤษฎี มีความสัมพันธ์อย่างมากกับความสามารถที่จะใช้ทฤษฎีเข้าไปศึกษาเหตุการณ์ใน ทุกๆ กาลและเทศะ

ตัวแบบทั้งสามที่ได้นำมากล่าวในครั้งนี้นี้ ต่างมีเป้าหมายข้างต้นร่วมกันทุก ประการ เพียงแตกต่างกันเฉพาะในเรื่องของ "แก่นแท้" ของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เท่านั้น ทั้งๆ ที่ทั้งสามทฤษฎีศึกษาปรากฏการณ์ " ชีวิตทางการเมือง" แต่ "ชีวิต ทางการเมือง" คืออะไร กลับมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปอย่างมาก อันมีผลทำ ให้การอธิบายการทำงานของระบบการเมืองแตกต่างกันไปด้วย

Functional model เห็นว่า ชีวิตทางการเมืองเป็นเรื่องของความชอบ ธรรมในการใช้กำลังหรือข่มขู่จะใช้กำลังบังคับเพื่อดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อย ของสังคม¹¹ ระบบการเมืองจะสามารถดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ ก็ต่อเมื่อระบบการเมืองมีวิถีทางหรือกลไกในการควบคุมดูแลให้ระบบย่อยๆ ของ ระบบการเมืองกระทำหน้าที่ของตนเองให้อยู่ในขนาดและปริมาณที่เพียงพอ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎี Functional model ซึ่งต้องกำหนดหน้าที่ที่ระบบ การเมืองจะต้องกระทำไว้ด้วย ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นหน้าที่ของระบบย่อยและหน้าที่ ของระบบใหญ่ หน้าที่ต่างๆ ที่ Almond.& Coleman (1960) ได้จัดแบ่งไว้มีดังนี้

หน้าที่ของระบบย่อยซึ่งมีอยู่ภายในระบบการเมืองที่จะต้องกระทำโดย ผ่านกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ เรียกว่า Input-functions ซึ่งมีอยู่ 4 ประการคือ หน้าที่ ในการกล่อมเกล้าและเลือกสรรทางการเมือง หน้าที่ในการเรียกร้องผลประโยชน์

หน้าที่ในการรวบรวมผลประโยชน์ และหน้าที่ในการสื่อสารทางการเมือง ในขณะที่ระบบย่อยต่างๆ กระทำหน้าที่ทั้ง 4 ก็ส่งเข้าไปในระบบการเมือง ต่อจากนั้นระบบการเมืองจะทำหน้าที่กลั่นกรองตอบสนองตอบต่อส่งเข้าที่เข้ามาสู่ระบบหน้าที่ของระบบใหญ่ เรียกว่า Output-functions ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ในการสร้างกฎ หน้าที่ในการบังคับใช้กฎ และหน้าที่ในการตีความกฎ จะเห็นได้ว่าหน้าที่ของระบบใหญ่นั้นเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของระบบอย่างแจ่มชัด เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ได้ชื่อว่าเป็นทฤษฎีอนุรักษนิยม

ต่อการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ทฤษฎี Functional model จะอธิบายใน 2 ลักษณะ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น Teleological และ Tautological explanation การอธิบายในลักษณะ Tautology คือการพูดจาเป็นวงกลม เริ่มที่ใดก็กลับมายังที่จุดนั้น แต่ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจอะไรขึ้นมาเลย เช่น หากทฤษฎีนี้ต้องการอธิบายการพัฒนาการประชาธิปไตยของระบบการเมือง ก็จะพูดว่าระบบการเมืองจะมีความเป็นประชาธิปไตยได้ เมื่อระบบการเมือง มีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม มีการจำแนกหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะอย่างมากขึ้น จะเห็นได้ว่าการอธิบายในลักษณะนี้ เป็นการกำหนดหรือระบุเงื่อนไขว่าระบบจะต้องมีอะไรเกิดขึ้นก่อน ก่อนที่จะมีสิ่งทีปรารถนาเป็นไปได้ใหม่ว่าเกิดขึ้น แต่ก็อาจจะให้ทำอธิบายได้ว่าทำไมเงื่อนไขเหล่านี้จึงจำเป็นต่อการเป็นประชาธิปไตย มีความเป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงจะเกิดในสิ่งที่เป็นเงื่อนไขตามมา และทำไมบางระบบการเมืองจึงเป็นประชาธิปไตยทั้งๆ ที่ไม่มีปรากฏการณ์ตามเงื่อนไขอยู่ การอธิบายนี้ไม่ได้อธิบายอะไร เหมือนการพูดเป็นวงกลม เหมือนปัญหาเรื่องไก่กับไข่ว่าใครเกิดก่อนกัน

ลักษณะที่เป็น Tautology และ Functional model ได้แก่ การอธิบายถึงปรากฏการณ์โดยการกล่าวถึงสิ่งเดียวกัน แต่ใช้คำพูดที่แตกต่างกัน เช่น การกล่าววาระบบการเมืองจะมีเสถียรภาพที่มั่นคง หากหน้าที่ทั้ง 4 ประการข้างต้นได้มีการแสดงออกอย่างพอเพียง ซึ่งหน้าที่ทั้งเจ็ดประการนั้นได้มาจากการศึกษา พิจารณา และสรุปผลมาจากกระบวนการทางการเมืองของประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งสิ้น เมื่อใช้ทฤษฎีนี้มาอธิบายปรากฏการณ์ของประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งจะอธิบายว่าการที่ระบบการเมืองของประเทศด้อยพัฒนา ไร้เสถียรภาพ มีการเปลี่ยนแปลงสูง เพราะหน้าที่ทั้งเจ็ดประการไม่ได้แสดงออกอย่างเพียงพอ นั่นเอง การกล่าวเช่นนี้ยังไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการอธิบาย เพราะเป็นการพูดถึงปรากฏการณ์เดียวกัน แต่พูดกันต่างแง่มุมเท่านั้น

นอกจากนี้เรายังอาจพิจารณาได้อีกว่า Functional model เป็นทฤษฎีที่เน้นในด้านอุดมการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดไว้อย่างโจ่งแจ้ง นั่นคือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย ลักษณะนี้ไม่ได้มีความแปลกใหม่แต่อย่างใด เพราะทฤษฎีการเมืองของตะวันตกส่วนมากจะแฝงเร้นไว้ด้วยอุดมการณ์ประชาธิปไตยเสียทั้งสิ้น ดังนั้นการมองหรืออธิบายปัญหาต่างๆ ของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมักจะโยนความผิดพลาดไปให้แก่ระบบการปกครองที่มีใช้ประชาธิปไตยมากกว่าจะเป็นการอธิบายในเชิง "ศาสตร์" อย่างแท้จริง

สำหรับทฤษฎี System model แม้จะมีรากฐานมาจากแหล่งเดียวกันกับทฤษฎี Functional model แต่กลับอธิบายปรากฏการณ์ในรูปของ Input-Output อย่างจริงจัง มากกว่าการอธิบายในเชิงหน้าที่ โดยกล่าวว่า Input จะเป็นเสมือนตัว

ที่ก่อให้เกิดสายธารแห่งชีวิตทางการเมืองขึ้น ที่มีระบบการเมืองเป็นตัวดำเนินการ ย่อยสลายและผลักให้ Input นั้น กลับไปเป็น Output การอธิบายตามแนวนี้มี จุดมุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจ "การเปลี่ยนแปลง" ของระบบการเมือง โดยมี Input เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและตัว Output เป็นตัวสนองตอบต่อ แรงกระตุ้นนั้นๆ ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นมีอยู่ว่า หากระบบการเมืองไม่อาจผลิต Output สสนองตอบ Input ได้พอแล้ว (ไม่ว่าจะในแง่ปริมาณหรือคุณภาพ) การเปลี่ยนแปลงก็ไม่ว่าจะหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นเมื่อระบบการเมืองมีการเปลี่ยนแปลง ใดๆ เกิดขึ้นในขณะใดขณะหนึ่ง เราก็อาจสรุปได้ว่า ในช่วงระยะเวลา นั้น ระบบ การเมืองไม่อาจจะสนองตอบต่อ input ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ การ เปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเกิดกับส่วนใดของระบบการเมือง กล่าวคือ ผู้ปกครอง ระบบการปกครองหรือประชาคมทางการเมือง ต่างมีสาเหตุและวิธีการอธิบาย เช่นเดียวกันทั้งสิ้น

ปัญหาของ System model ไม่ใช่อยู่ที่ว่าวิธีการอธิบายตามระบบ Input-Output ใช้ไม่ได้ แท้จริงแล้วการวิเคราะห์แบบ Input-Output มีความเป็นรูปธรรม มาก และได้พิสูจน์กันแล้วว่ามิใช่ประโยชน์ต่อการศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ อยู่ใน หลายๆ สาขาวิชา (เช่น วิศวกรรมศาสตร์ มาจนถึงบริหารธุรกิจ) แต่ปัญหาใหญ่ ของ System model กลับอยู่ที่ยังมีความผูกพันกับระบบของสิ่งที่มีชีวิตอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสามารถปรับตัวของระบบเพื่อให้ระบบสามารถ ดำรงอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ความผูกพันในประเด็นนี้ทำให้อำนาจในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองลดลงไปมาก ทั้งนี้ เพราะหากระบบสามารถปรับตัวของมันเองด้วยกลไกระบบอยู่ให้เข้ากับสภาวะ

แวดล้อมได้จริงๆ แล้ว เราจะรู้อย่างไรว่า เมื่อในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับระบบนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดสืบเนื่องมาจากการปรับตัวเองของระบบ หรือเป็นเพราะระบบไม่อาจผลิต Output ที่มีคุณภาพออกมาสอดคล้องกับ Input ได้ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ประการสามารถจะโยนให้เป็นความสามารถในการปรับตัวของระบบเองได้ทั้งสิ้น

ปัญหาที่ยิ่งใหญ่ของ System model อีกประการหนึ่งอยู่ที่ Concept ที่มีต่อคำว่า "ระบบการเมือง" David Easton ให้ไว้ นั่น เราไม่อาจแยกได้เลยว่าระบบการเมืองมีเส้นพรมแดนอยู่ที่ใดกันแน่ แยกออกจากระบบสังคมตรงจุดใด บางครั้ง Easton ใช้ประชาคมทางการเมืองในแง่ที่หมายถึงสังคมทั้งสังคม แต่บางครั้งก็หมายถึงเฉพาะในส่วนที่อยู่ในระบบการเมืองเท่านั้น แต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองรูปแบบหนึ่งจะเกิดขึ้นที่ประชาคมทางการเมือง ดังนั้น ถ้ายังไม่มี ความกระจ่างชัดในเรื่องนี้ ก็ไม่อาจจะรู้ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น มันเกิดขึ้นในระบบการเมือง หรือระบบสังคมทั้งหมดกันแน่

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของทฤษฎี Cybernetics อยู่ที่ตัวแบบของการอธิบาย เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการศึกษการเมืองในมิติของกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องต่อความเข้าใจการทำงานของระบบการเมือง แต่นักวิชาการหลายคนไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการที่จะอธิบายกระบวนการตัดสินใจด้วยวิธีการเช่นเดียวกันกับการทำงานของระบบเครื่องจักรกล แม้ว่าเครื่องจักรกลนั้นจะมีความสลับซับซ้อนอย่างมาก เช่น คอมพิวเตอร์ ในปัจจุบันนี้ก็ตาม ทั้งนี้เพราะว่าการทำงานของ

เครื่องจักรกลนั้น ไม่ว่าจะมีความสลับซับซ้อนมากหรือน้อยเพียงใด จะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในรูปแบบซ้ำๆ กันอยู่ตลอดเวลา และมีพื้นฐานการทำงานอย่างเดียวกัน แต่กับสังคมหรือระบบการเมือง แม้จะมีระเบียบวิธีการในรูปแบบอย่างเป็นทางการที่กำหนดขั้นตอนและการตัดสินใจอย่างแน่นอนไว้ก็ตาม แต่รูปแบบหรือแบบแผนอย่างเป็นทางการก็ไม่ใช่เป็นส่วนที่ให้เกิดการตัดสินใจแต่เพียงส่วนเดียวก็หาไม่ รูปแบบที่ไม่เป็นทางการอีกหลายๆ รูปแบบก็มีส่วนสำคัญอย่างมาก ดังนั้น การที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ทฤษฎีนั้นก็ควรจะต้องสามารถนำเอาส่วนที่ไม่เป็นทางการนี้เข้ามาประกอบการอธิบายได้ด้วย นอกจากนั้นข้อบกพร่องในประเด็นอื่นๆ ของทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคำอธิบายมีเช่นเดียวกับทฤษฎี Functional model เพราะผู้ที่นำทฤษฎีนี้มาใช้คือ Deutsch ได้นำทฤษฎี Cybernetics มาผสมผสานเข้ากับความเชื่อบางส่วนของ Functional model เช่น การวิเคราะห์แบบ Homeostasis ที่เชื่อว่าระบบการเมืองเป็นระบบที่เป็น Goal-directing Systems และ Self-Regulating Systems เป็นต้น

ข้อสรุป

ทฤษฎีที่น่ามากล่าวข้างต้น เป็นความพยายามของนักรัฐศาสตร์ที่จะสร้างทฤษฎีที่จะทำให้การศึกษาการเมืองมีความเป็น "ศาสตร์" มากขึ้น แม้ว่าความพยายามของนักรัฐศาสตร์หลายท่านนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งในด้านวิธีการศึกษาและอำนาจในการอธิบายของทฤษฎี แต่สิ่งหนึ่งที่เราไม่อาจมองข้ามและไม่อาจที่จะปฏิเสธได้ก็คือ ผลงานของท่านเหล่านี้ก่อให้เกิดการตื่นตัว

ในการศึกษาการเมืองเป็นอย่างมาก การค้นคว้าศึกษา วิพากษ์วิจารณ์ที่เกิดขึ้นในภายหลัง ก่อให้เกิดพัฒนาการในวงการทางวิชาการมาจนทุกวันนี้

เอกสารอ้างอิง

สิทธิพันธ์ พุทธหิน. (2555). *แนวทางการศึกษารัฐศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Almond, Gabriel and James Coleman. (1960). *The Politics of The Developing Areas*. New Jersey: Princeton University Press.

Bertalanffy, Ludwig von. (1960). *Problems of Life*. New York: Harper Torchbook.

Davis, Kingsley. (1959). "The Myth of Functional Analysis as a Special Method in Sociology and Anthropology", *American Sociological Review*, 2. (Dec. 1959), p. 757.

Homans, George C. (1960). *Social Behavior: Its Elementary Forms*, (New York: Harcourt, Brace 2 World Inc.

Moor, Wilbert. (1978). "Functionalist" in Tom Bottomore and Robert Nisbet editors., *History of Sociological Analysis*., New York: Aric Books, Inc.

Sorokin, Pitirim. (1928). *Contemporary Sociological Theories*. New York: Harper & Row.

Spencer, Herbert. (1997). *Principles of Sociology*, 3rd ed. New York: Apply
to Century Crofts,

Wallerstein, Immanuel, (1974). *The Modern World-System*. New York:
Academic Press.